

1) DIVADELNÍ KRITIKA

Divadelní kritika

- je součástí divadelní vědy (vedle divadelní teorie a divadelní historie)
- stojí na konci divadelního artefaktu → jejím smyslem je výklad a hodnocení divadelního díla (= poslední článek řetězce završující svým hodnocením vznik inscenace)

Co je divadelní kritika?

- zvláštní případ umělecké kritiky → vychází z jedinečnosti divadelního umění – nezachytitelnosti divadelního artefaktu (tím se liší od ostatních součástí umělecké kritiky → např. filmová nebo literární kritika hodnotí vždy hotové dílo X ale divadelní dílo – tedy jednotlivá představení, která kritik zhlédne – je proměnlivé)
- nejde jen o běžné hodnocení po zhlédnutí představení (ne každé hodnocení, které vysloví jakýkoli divák)
X
- jde to názor vyjádřený **veřejně** (písemně nebo ústně) → snahou kritika je texty zveřejnit

divadelní kritika je *kvalifikovaná činnost odborníků, kteří systematicky sledují jednotlivá divadelní představení (nejčastěji premiéry) v daných divadlech a veřejně je prezentují (v divadelních či jiných časopisech, v novinách, v rozhlase...)*

- kritika **veřejná a neveřejná**
- *veřejná* → veřejně dostupná (noviny, TV, rozhlas, internet)
- *neveřejná* → dostupná např. jen pro divadla nebo jiné instituce (IDU, MKČR) → požadavky na kritiku si zadávala/zadávají divadla sama (mají tzv. interní kritiky, kteří pro ně tvoří, publikují v bulletiních X ale je zde určité riziko, že nepůjde o kritiku objektivní) + 1948-1989 např. Divadelní ústav vypracovával divadelní kritiky pro Ministerstvo kultury (zaměstnanci jezdili po divadlech), zároveň tato kritika mapovala dění v divadlech, kterým se běžná kritika vyhýbala

kritika → tvoří důležitý **pramen pro teatologii** – divadelní historii a teorii → ty zase tvoří zázemí pro kritiku

Je umělecká kritika věda či umění?

vedou se o to spory

- odpůrci vědeckého postoje tvrdí → že principem kritiky není objektivnost, ale subjektivnost → nepoužívá tudíž vědeckých metod, ale hodnocení (vnímavost, subjektivní schopnost rozboru uměleckého díla) → soudy více kritiků na jedno dílo se mohou značně rozcházet
X
- věda se vyznačuje objektivitou poznání → i kritika používá poznatky divadelní vědy

pravda je tedy snad někde uprostřed!

- divadelní kritika → zabývá se současným stavem jisté umělecké oblasti (musí stavět na poznacích)
- kritik je zároveň jako umělec → musí být nadán citlivostí (sensibilitou) + bohatou fantazií

Kdo je divadelní kritik?

kritik → **syntéza vědce a umělce** = odborný divák

- náležitě fundován vědecky – vzdělán v historii i teorii divadla, dramatu i všech ostatních složek divadelní struktury + spjata i s estetikou a s obecnou teorií umění (odtud čerpá teoretické podněty a kritéria)
- neznalost se mohou projevit v jeho hodnocení (špatná terminologie, z neznalosti principů divadla pojmenovává a interpretuje jeho obraz chybně...)
- kritik si díky těmto znalostem vytváří kritéria hodnocení

kritika vždy řeší přítomnost (soudí současné umění) X kritik vše musí vidět v kontextu historických událostí

kritik by:

- *měl uplatnit na současné dění historickou perspektivu* (měl by znát a poznat to, nač dílo reaguje, zasadit ho do kontextu předcházejících etap i současných trendů) = to není subjektivní X ale opírá se o poznání historie (ale i další oblasti) → na základě toho kritik určí, zda dílo přináší třeba něco nového (novátorská díla rozrušují konvence minulosti → vždy je to ale vnímáno přes subjektivní postoj kritika)
- *měl být schopný prosadit/vyjádřit vlastní postoj* vůči dílu

- *měl být divadlu prospěšný* → měl by ho někde svou analýzou posoudit
- *neměl by zavírat oči nad nedostatky* divadelního díla → neměl by opomíjet chyby: **negativní kritika** → má jí jít o věc X ale neměla by být mstivá
- zásadovost kritika
- náročnost kritika (kritik má mít na dílo jisté nároky)

Smysl (a účel) kritikovy práce

hlavní úkol kritiky → **vyslovit hodnotící soud a zdůvodnit jej** + zároveň odvaha a osobní nasazení
obecně:

- může napomoci, aby čtenáři představení lépe pochopili (ale vždy jde jen subjektivní soud)
- kritika může mít také funkci varování a doporučení
- má popsat kontakt publika s divadlem (je vždy na každém představení jiné) → proto je důležité, že se u kritiků zmiňuje, ze kterého uvedení je psána

především ale hodnotí umělecké dílo → má složitou strukturu a každý kritik k němu přistupuje ze svého zorného úhlu pohledu (postoj kritiků k jednomu dílu se může lišit) → to ovlivňují:

- různé životní zkušenosti
- různé znalosti (kritik by měl být opravdu všeobecně vzdělán, měl by si neustále ověřovat různé trendy)
- umělecká struktura – velmi košatá → ke každému kritikovi promlouvá různě
- různá míra vnímání a přiblížení se umělci

kritik zasazen do doby, ve které „kritizuje“ → proboujává i jistý postoj k životu, jistý umělecký názor

Význam a funkce divadelní kritiky

- pro **diváky**: *vykladačská, výchovná funkce* → musí vědět, pro koho píše, kdo jsou čtenáři
- působí také na **divadelníky**: pro ně jde především o jistou zpětnou reflexi (ti sice tvrdí, že pro ně potřebná není, ale pečlivě vše sledují)
- také pro **divadelní historii**: stává se nezbytným a pokud je i dobře napsaná – cenným pramenem pro pozdější bádání → v kritice zůstává zdokumentováno, jak a kým bylo dílo přijímáno – otisk díla (dnes zůstávají kolikrát jediným svědectvím – pramenem o div. inscenaci → slouží pro historiky jako pramen rekonstrukce)

Dělení divadelní kritiky (předěl není úplně ostrý)

- **v odborných revuích**
- **důkladný rozbor specificky divadelních problémů inscenace**
- určena především tvůrcům divadelních inscenací a vzdělaným zájemcům o divadlo
- základem je: zevrubná rekonstrukce celé složité struktury představení → určení místa každé složky v něm, stanovení podílu jednotlivých umělců
- pak zařazení inscenace jako celku do vývojové řady → do kontextu divadelní tvorby toho kterého souboru + zařazení do celkového kontextu divadelního dění
- **kritika publicistická** (novinová, rozhlasová, televizní)
- časově pohotová (píše se bezprostředně po představení/premiéře, ale nemusí se to přehánět) → **bezprostřední zpráva o nové inscenaci** – lze zasahovat rychle → v Evropě: kritiky se nejčastěji *píší z premiér*
- výhoda pro tvůrce: kritika je může inspirovat k další práci na inscenaci + vhodné pro potenciální návštěvníky divadla (důležité, aby byl text zveřejněn co nejdříve po napsání)
- X
- nevýhoda premiérové kritiky: představení většinou nestandardní (inscenace neusazená a neozkoušená + premiérové publikum bývá většinou nadprůměrně vstřícné x lepší je recenze z počátečních repríz)

Cíle divadelní kritiky

- **informovat, doporučovat** případně **odrazovat**
- kritik by měl mít a prosazovat **vlastní názor**
- postihnout specifické divadelní kvality inscenace a vést diváky
- najít hlavní problém inscenace – a ten pojmenovat a také rozvést (= zaměřit se na konkrétní popis inscenace → scénografie, kostýmy, herectví...)
- musí se ve vyjádření omezit na to podstatné (kritik má *relativně malý prostor*) a informovat správně
- zhodnotit vazbu mezi tvůrci a diváky → uspěje-li představení u diváků, kritik musí posoudit, zda to bylo způsobeno regulárními uměleckými prostředky + případně vzbudit zájem o inscenaci
- X
- nezaměřovat se jen na hodnocení textu (specifikum divadla je realizování textu na scéně = prostřednictvím hereckých výkonů, výtvarné, hudební, taneční složky... – opomíjeno)

Kritický styl

- dán charakterem média, pro které je kritika psána, připravována
- pestré divadelně-kritické formy: zprávy, referáty, glosy, recenze, kritické fejetony, rozhovory, profily (medailony umělců), zevrubné analýzy inscenace...
- nároky na kritiku jsou vysoké → její role je zvláštní (kritik zaznamenává dílo, které po odehrání mizí X literární kritik se ke knize vždy vrací) → divadelní artefakt prochází změnami
- kritik se setkává s artefaktem, který probíhá v nevratném čase → je závislý na aktuálním zážitku

Dobrá kritika → čtenář by si měl i po letech představit, jak představení vypadalo